

SATVERSMES 45. PANTS

«Valsts prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus, par kuriem tiesas spriedums stāties likumīgā spēkā. Šo tiesību izmantošanas apjomu un kārtību nosaka īpašs likums. Amnestiju dod Saeima.»

Satversmes komentāra autores:
Sanita Osipova
Elena Lodočkina

SATVERSMES 45. PANTS

Terminoloģija un konstrukcija

Pirmā teikuma tiešais subjekts – Valsts prezidents

Otrā teikuma papildus netiešais subjekts – Saeima, jo teikums nosaka, ka apžēlošanas robežas un kārtību nosaka likumdevējs.

Trešā teikuma subjekts- Saeima.

Valsts prezidentam un Saeimai kā valsts konstitucionāliem orgāniem ar šo pantu piešķirto pilnvaru sekas izpaužas kriminālās justīcijas ietvaros.

SATVERSMES 45. PANTS

Terminoloģija un konstrukcija

Apžēlošana (angl. *Pardon*, vāc. *Begnadigung*) ir vienreizējs individuāls žēlastības akts, kura rezultātā notiesāta persona tiek pilnībā vai daļēji atbrīvota no soda izciešanas.

amnestija (no grieķu *ἀμνηστία*, kas nozīmē “piedošana aizmirstot”) ir personu grupas jeb kolektīva apžēlošana.

Saeima par amnestiju lemj politiski, bet Valsts prezidents par apžēlošanu- “cilvēcīgi” jeb sociāli atbildīgi.

SATVERSMES 45. PANTS

Apžēlošanas un amnestijas institūtu ģenēze pirms Satversmes izstrādāšanas.

Latvijas Tautas Padomes 1918.gada 18.novembra sēdē pieņemtās politiskās platformas V. nodaļas ``Pilsoniskās brīvības`` 2. punkts noteica amnestiju visās lietās, izņemot kriminālās.

Satversmes Sapulce 1920.gada 14.septembra plenārsēdē pieņēma ``Likumu par apžēlošanu``. Saturā īss, likums piešķīra Satversmes Sapulces prezidentam tiesības atsvabināt no soda un tā sekām personas, kuras ar spēkā nākušū tiesas spriedumu notiesātas.

SATVERSMES 45. PANTS

Apžēlošanas un amnestijas institūtu regulējums Satversmē

sākotnēji apžēlošanas un amnestijas tiesības iestrādāja 36.pantā ``Valsts prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus, par kuriem tiesas spriedums *nācis* likumīgā spēkā. Šīs apžēlošanas tiesības neattiecas uz gadījumiem, kuriem likums paredz citu apžēlošanas kārtību. Amnestiju dod Saeima``.

Satversmes Sapulcei iesniegtā projekta 43.panta redakcija noteica: ``Valsts prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus, par kuriem tiesas spriedums *stājies* likumīgā spēkā. Šīs apžēlošanas tiesības neattiecas uz gadījumiem, kuriem likums paredz citu apžēlošanas kārtību. Amnestiju dod Saeima.`` Mainot Satversmes pantu numerāciju, 43.pantu pārnumurēja par 45.pantu, nemainot normas saturu.

1997. gada 4. decembrī Satversmes 45. pants tika izteikts spēkā esošajā redakcijā «Valsts Prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus, par kuriem tiesas spriedums stājies likumīgā spēkā. Šo tiesību izmantošanas apjomu un kārtību nosaka īpašs likums. Amnestiju dod Saeima.»

SATVERSMES 45. PANTS

J.Bojāra Satversmes projekts (2001), projekts neguva sabiedrības atbalstu un netika pieņemts.

Projekts paredzēja Saeimas tiesības pasludināt amnestiju (47.panta 31.punkts). Valsts prezidenta pilnvaras apžēlot notiesātos deklarēja 100.panta otrās daļas 19.punkts. 109.panta redakcija bija izteikta līdzīgi spēkā esošajam Satversmes 45.pantam, vienīgā atšķirība bija pirmā teikuma vārda ``noziedzniekus`` aizstāšana ar vārdu ``notiesātos``. 115.panta trešā daļa paredzēja, ka Valsts prezidenta aizvietotājs nav tiesīgs izmantot 100.panta otrās daļas 19.punktā noteikto pilnvaru

SATVERSMES 45. PANTS

Citu valstu konstitūcijās ietvertais regulējums. Tradicionālais modelis:

Eiropas konstitucionālie likumdevēji amnestijas tiesību tradicionāli piešķir likumdevējam, bet apžēlošanas tiesība ir valsts galvas tiesība.

Atkarībā no katras valsts satversmes valsts galva ir valsts prezidents, monarhs vai valdības galva:

Lielbritānijā apžēlošana tradicionāli ir monarha ekskluzīva tiesība.

Amerikas Savienoto Valstu konstitūcijas II panta 2. nodaļa līdz ar citām valsts prezidenta tiesībām nosaka: “viņam ir dotas tiesības atlikt soda izpildi un apžēlot par noziegumiem.”

Vācijas Federatīvās Republikas konstitūcijās 60. pantā piešķirtās tiesības apžēlot, tiek tulkotas plaši piešķirot tiesības valsts prezidentam ne tikai apžēlot noziedzniekus, bet arī apžēlot personas, kas ir izdarījušas disciplinārus pārkāpumus vai ir administratīvi sodītas

SATVERSMES 45. PANTS

Citu valstu konstitūcijās ietvertais regulējums. Netradicionāls modelis

Regulējums	Valsts
apžēlošanu dod nevis valsts galva, bet gan visa valdība	Zviedrija

SATVERSMES 45. PANTS

Valsts prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus.

Noziedznieku apžēlošana nav saistāma ar kriminālprocesa stadijām, tās mērķis ir panākt augstāku taisnīguma līmeni pēc tiesas nolēmuma stāšanās spēkā.

Apžēlošanas pamats ir valsts varas atzinums par soda atcelšanu vai grozīšanu, jo tas vairs neatbilst sodīšanas mērķiem vai pat *``runā pretim šiem mērķiem``*. Satversme apžēlošanu definē kā jomu, kurā tā pilnvaro Valsts prezidentu, un apžēlošanas tiesība ir viena no valsts galvas iekšpolitiskām funkcijām. Latvijas Senāta Kriminālās kasācijas Departamenta 1925.gada 29.janvāra lēmums.

SATVERSMES 45. PANTS

Apžēlošanas tiesības piemērošanas saturu likumdevējs nosaka īpašā likumā, tomēr no Valsts prezidenta neatkarības statusa izriet aizliegums likumdevējam būtiski ierobežot apžēlošanas kompetenci. Īstenojot savu pilnvaru tiesiski regulēt apžēlošanas procesu, likumdevējam jāņem vērā Valsts prezidenta pilnvaru apjoms.

1997.gada 25.augustā apžēlošanas likumprojekta izstrādes darba grupa Ministru kabinetam nodeva likumprojektu ``Par apžēlošanu``. Apžēlošanas likums stājās spēkā 1998.gada 7.jūlijā.

SATVERSMES 45. PANTS

Saeimas tiesības izdot amnestijas aktu.

likumdevējs pieņem amnestijas likumu.

Amnestējot personas, kuras vēl nav sauktas pie kriminālatbildības, likuma spēks attiecībā uz šīm personām «tiek apturēts», kā arī notiesātas personas tiek atbrīvotas no amnestijas aktā minēto likuma pantu piemērošanas. Apturēt likumu vai atbrīvot personas no likuma piemērošanas sekām ir vienīgi likumdošanas varas kompetence, tādēļ amnestijas akts ne tikai pēc formas, bet arī pēc būtības pieskaitāms likumdošanas aktiem.

Amnestijas pamats nav kriminālās justīcijas korektīva, bet politiskie aprēķini, kuriem nav nekā kopēja ar tiesāšanu. Grupā, uz kuru tiek attiecināta amnestija, tiek iekļautas personas, kuras valsts vairs neuzskata par sociāli bīstamām, pēc noteiktām pazīmēm (biežāk: politiskie uzskati, noziedzīga nodarījuma veids, retāk: vecums, veselības stāvoklis, u.c.). Amnestiju tradicionāli valstis dod par politiskiem noziegumiem notiesātajiem. Ar amnestiju valsts oficiāli piedod personai politisku nodarījumu.